

ВИЗНАЧЕННЯ ГОТОВНОСТІ КОМАНДИРІВ ВІЙСЬКОВИХ ПІДРОЗДІЛІВ ДО ПЕДАГОГІЧНОЇ ФАСИЛІТАЦІЇ

Предиткевич О.С.

Хмельницький національний університет

Досліджено педагогічні закономірності і принципи діяльності командира військового підрозділу. Важливою складовою педагогічної фасилітації військових фахівців є готовність до виконання службових обов'язків, особистісні якості, прагнення до творчого осмислення власної діяльності. Педагогічну фасилітацію розглядають як двосторонній процес, пов'язаний із напрацюванням необхідних якостей військовослужбовців і формуванням досвіду творчої діяльності. Акцентується увага на розвитку пізнавальної активності керівного складу, збільшенню мотивації, і просуванню на більш високий рівень професіоналізму. Виділено чотири рівні готовності командирів військових підрозділів до педагогічної фасилітації: репродуктивний, реконструктивний, продуктивний, творчий.

Ключові слова: педагогічна фасилітація, готовність, рівні, військові фахівці, пізнавальна активність, мотивація.

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями. Доцільність вивчення можливостей педагогічної фасилітації командирів військових підрозділів Збройних сил України зумовлена необхідністю активізації професійної діяльності керівного складу в сучасних умовах. Визначення основних методологічних «ключів» до розуміння феномена педагогічної фасилітації, виявлення її сутності та педагогічної значимості; розгляд психолого-педагогічного механізму розвитку здатності командирів військових підрозділів до педагогічної фасилітації та його принципів і закономірностей зумовили необхідність аналізу наявної практики педагогічного сприяння розвитку здатності офіцерського корпусу до фасилітативного спілкування. Методологічні та методичні засади діяльності командирів військових підрозділів спеціально не розроблялися в рамках певних наукових шкіл, що обумовлено сформованою практикою співвідносити діяльність офіцера з діяльністю особового складу на основі єдиних дидактичних і загальнопедагогічних підходів. Педагогічні закономірності і принципи визначають діяльність командира військового підрозділу в тій мірі, в якій вони повинні впливати на діяльність особового складу.

Досягти високих результатів щодо оборони України, захисту її суверенітету, територіальної цілісності та недоторканності на сьогодні неможливо без згуртування військових підрозділів, підвищення рівня професіоналізму та відповідальності кожного військовослужбовця. Виконання важливого державного завдання висуває на перший план людський фактор, моральне обличчя військових фахівців, їх чесність, відданість справі, високу культуру поведінки, честь і гідність.

Вагомим чинником становлення командира військового підрозділу є формування і розвиток його особистості. З огляду на це, визначальним є не тільки формування певних властивостей, якостей і пізнавальних процесів, а також прагнення до самостійності, саморозвитку і самореалізації особистості. У міжособистісній взаємодії командирів військових підрозділів, які підвищують кваліфікацію, і науково-педагогічних працівників створюються умови для розвитку навчально-про-

фесійної мотивації, надання навчально-виховному процесу характеру співпраці, і на цій основі досягнення цілей і завдань освіти.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано розв'язання загальної проблеми, на які посилається автор. Підвищення кваліфікації командирів військових підрозділів і розробка оптимальних способів їх включення у професійну діяльність – постійна проблема системи вищої військової освіти. Аналіз наукової і науково-методичної літератури [1; 2], набутий досвід свідчить про нечисленні наукові дослідження з кожного напрямку підвищення кваліфікації командирів військових підрозділів Збройних сил України. Зазначимо, що рівень професіоналізму тісно пов'язується з педагогічними вміннями і засвоєними методами діяльності керівного складу, тобто з рівнем володіння технологією.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми, яким присвячується стаття. Не заперечуючи важливості засвоєння педагогічної технології, можна стверджувати, що головна проблема підвищення кваліфікації командирів військових підрозділів – це проблема фасилітативного спілкування в системі післядипломної освіти вищого військового навчального закладу та в подальшій професійній діяльності.

Формулювання цілей статті. Метою статті є визначення рівнів готовності командирів військових підрозділів до педагогічної фасилітації у професійній діяльності.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів. Ситуація, що склалася, актуалізує проблему дослідження умов професійного розвитку командирів військових підрозділів і розробку технологій, що позитивно впливають на цей процес. Підвищення кваліфікації керівного складу, що відбувається у вищих військових навчальних закладах Міністерства оборони України та військових навчальних підрозділах вищих навчальних закладів України, крім традиційних форм і методів, передбачає використання розвивальних технологій, зокрема: діалогових лекцій, моделювання професійних ситуацій, ділових ігор, ігрових вправ, тренінгів. Важливу роль в реалізації цих технологій відіграють науково-педагогічні працівники. Виходячи із перспективних завдань

підвищення кваліфікації командирів військових підрозділів – озброєння керівного складу глибокими знаннями в галузі військової педагогіки і психології, опанування сучасних форм, методів навчання і виховання, управління соціально-психологічними процесами у військових колективах, виникла необхідність прийняття педагогом нової позиції – педагога-фасилітатора.

В аспекті визначення специфіки професійної діяльності командирів військових підрозділів, як фасилітаторів, вагомим значущості набуває уточнення ключового поняття «педагогічна підтримка».

На думку Т. Анохіної [3] і Н. Крилової [4], інтерпретація феномена «педагогічна підтримка» полягає у тлумаченні її як принципу взаємодії всіх суб'єктів гуманістично-орієнтованої системи освіти, як специфічного принципу педагогічної діяльності. Педагогічна підтримка є своєрідною педагогічною технологією, яка відтворюється в процесі діалогу, взаємодії командирів військових підрозділів і педагога й передбачає самовизначення військового фахівця в ситуації екзистенціального вибору та подальше самостійне вирішення ним власних проблем. У процесі такої сумісної діяльності учасників в системі післядипломної освіти створюються умови для самопізнання та самореалізації військовослужбовців, створюється атмосфера, що спонукає їх до позитивного сприйняття себе та інших, спрямовує на побудову конструктивних стосунків.

У теоретичних і практичних розробках в галузі навчання і виховання К. Роджерса та інших психологів гуманістичного спрямування досліджено особливості особистості, діяльності, спілкування і творчості педагога-фасилітатора. К. Роджерс прагнув подолати знеособленість виховання в навчальному середовищі, звертаючись до інтересів суб'єкта навчання, до можливостей стимулювати і розвивати саме особистісний підхід [5].

Центральною гіпотезою цього підходу є те, що людина в самому собі може знайти значні ресурси для самопізнання, зміни Я-концепції і поведінки. Доступ до цих ресурсів можливий за дотримання таких умов: конгруентного самовираження в спілкуванні, справжності, щирості; позитивного ставлення і сприйняття інших; активного емпатичного слухання та розуміння.

Аналіз теоретичних і практичних розробок в області гуманістичного спрямування навчання і виховання показав, що діяльність командирів військових підрозділів представляє собою не якийсь певний метод, а, перш за все, особливу спрямованість особистості, сукупність цінностей, світоглядні уявлення про життя, про людей. Систему установок і цінностей педагога, на думку К. Роджерса, складають переконання: в особистісній гідності кожної людини незалежно від віку, рівня культурного та інтелектуального розвитку; здатності до вільного вибору і відповідальності за його наслідки; в умовах позитивних особистісних взаємин [5].

Таким чином, якщо застосувати цю гіпотезу до освітнього процесу, то для того, щоб активізувати розвиток командирів військових підрозділів в системі післядипломної освіти, необхідно створити особливу психологічну атмосферу, яка сприяє прояву особистісної активності, або іншими словами, здійснити фасилітаційну педагогічну взаємодію. Виходячи з цього зазначимо, що фаси-

літаційний педагогічний вплив здійснює не тільки педагог на військовослужбовця, а й навпаки.

Вітчизняні дослідники (Е. Гусинський, Е. Зеєр, Л. Куликова, А. Орлов та ін.), спираючись на концепції К. Роджерса, визначають педагогічну фасилітацію як суб'єкт-суб'єктну взаємодію, внаслідок якої відбувається особистісне зростання педагога і командирів військових підрозділів. Педагогічна фасилітація як процес – це полегшення і посилення продуктивності освіти, навчання і виховання, розвиток суб'єктів педагогічної взаємодії за рахунок їх стилю спілкування та особливостей особистості педагога і військовослужбовців.

Важливою складовою педагогічної фасилітації командирів військових підрозділів є їх готовність до виконання службових обов'язків, ставлення до справи, особистісні якості, а також прагнення до нового, творчого осмислення власної діяльності. Вона (педагогічна фасилітація) являє собою складне і багатогранне явище, оскільки визначається не тільки базовими знаннями та вміннями військовослужбовців, а й ціннісними орієнтаціями, мотивами їх діяльності, розумінням себе і навколишнього світу, стилем взаємин з особовим складом, його загальною культурою і здатністю до розвитку творчого потенціалу.

Визначення стану готовності командирів військових підрозділів (офіцерів, призначених на посади командирів (заступників командирів, начальників родів військ та служб) видів Збройних Сил України), до педагогічної фасилітації проводилося поетапно з 2015 по 2016 рр., на курсах підвищення кваліфікації та професійного рівня Національного університету оборони України імені Івана Черняховського. У дослідженні прийняло участь 110 слухачів і викладачів. За основу дослідження взято концепцію професійного становлення особистості педагога [6].

До початку експерименту провели загальне опитування слухачів військово-облікових спеціальностей 100100 «Озброєння та техніка інженерних військ» і 500300 «Електротехнічні системи військового призначення». Анкета передбачала такі запитання:

1. Що спонукало Вас вибрати спеціальність «Озброєння та техніка інженерних військ» і «Електротехнічні системи військового призначення»?
2. Чому і які дисципліни Ви хотіли б вивчити найбільш глибоко та повно?
3. Які форми організації навчальної діяльності викликають у Вас зацікавлення?
4. Що зацікавило Вас у змісті цих предметів?
5. Що сприяло формуванню Вашого інтересу до цих дисциплін?
6. Які дисципліни найбільше сприяють формуванню педагогічної фасилітації?

Значна частина військових фахівців (72,5%) мотивує вибір професії престижністю, а також соціальним забезпеченням (отримання житла, вихід на пенсію за вислугою років та ін.) зі сторони держави. На решту запитань анкети їх відповіді були різними: понад 38,9% слухачів висловили думку про зменшення кількості навчальних дисциплін гуманітарної та соціально-економічної підготовки; 78,3% опитаних вважають за потрібне розширити психологічну підготовку; майже всі слухачі звертають увагу на збільшення об-

сягів навчального часу на практичну складову. Зростання інтересу до дисциплін психологічного спрямування слухачів мотивують наближенням їх до майбутньої професійної діяльності. Одержані результати є вагомим чинником щодо коригування навчальних планів зазначених спеціальностей, а також удосконалення форм організації навчального процесу в системі післядипломної освіти командирів військових підрозділів.

У процесі підвищення кваліфікації набуті вміння змінюються, що призводить до формування готовності командирів військових підрозділів до педагогічної фасилітації. Становлення військових фахівців супроводжується перетворенням репродуктивного рівня практичної підготовки на продуктивний. Застосування у системі післядипломної педагогічної фасилітації сприяє розвитку пізнавальної активності слухачів, збільшенню їх мотивації, що призводить до просування на більш високий рівень професійної готовності [7].

Готовність командирів військових підрозділів до педагогічної фасилітації розглядається психологами, як суттєва передумова самої діяльності, її регуляції, стійкості та ефективності. Вона допомагає посилити внутрішню мотивацію керівного складу до самостійного розв'язання визначених завдань, удосконалити зміст і методику педагогічної фасилітації військових фахівців, правильно використовувати знання, досвід, особисті якості; зберігати самоконтроль і перебудувати свою діяльність під час появи непередбачуваних ускладнень чи перешкод [8].

Професійна готовність, як складова педагогічної фасилітації командирів військових підрозділів формується усіма якостями особистості. На рисунку 1 відображено складові готовності військовослужбовців до педагогічної фасилітації.

У навчальному процесі готовність командирів військових підрозділів до педагогічної фасилітації передбачає врахування цільового, змістового, організаційного і результативного компонентів освітнього процесу у вищому військовому навчальному закладі. Погоджуємося з думкою, що найбільш сприятливим для конкретизації цілей і навчального змісту є рівневий підхід, який складає основу дослідження будь-якого процесу розвитку як перехід від одного рівня до іншого, складнішого та якіснішого [9]. З огляду на це, було визначено основні показники (наявність мотивації, наявність знань, сформованість системи вмінь і навичок, творчий потенціал) відповідних рівнів готовності командирів військових підрозділів до педагогічної фасилітації.

На основі досліджень, проведених щодо специфіки рівневого підходу до визначення рівнів готовності військових фахівців до педагогічної фасилітації [9], враховуючи власний досвід, виділяємо чотири рівні (репродуктивний, реконструктивний, продуктивний, творчий) готовності командирів військових підрозділів до педагогічної фасилітації, визначені через показники готовності.

Визначення рівнів готовності керівного складу до педагогічної фасилітації здійснювалося шляхом виконання завдань професійного спрямування. Зокрема, слухачі виконували завдання, що визначали їх психологічну підготовку: визначити й обґрунтувати, які саме вікові та індивідуальні особливості особового складу потрібно враховувати на відповідних етапах військової служби; проаналізувати особливості взаємовідносин у військових підрозділах; розкрити закономірності формування особистості та колективу; обґрунтувати особливості взаємодії слухачів і педагогів, військовослужбовців між собою та ін.

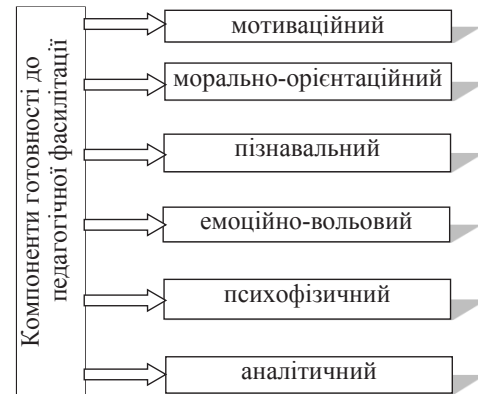

Рис. 1. Складові готовності командирів військових підрозділів до педагогічної фасилітації

Отримані результати показали, що серед командирів військових підрозділів 75,6% визнали рівень готовності до педагогічної фасилітації недостатнім. Подальша атестація військових фахівців підтвердила низький рівень сформованості педагогічної фасилітації, зокрема: відмінні та добрі оцінки продемонстрували лише 22,8% опитаних, а основний результат склали задовільні (33,5%) та незадовільні (44,3%) оцінки.

Висновки з даного дослідження і перспективи подальшого розвитку в цьому напрямку. У процесі проведеного експериментального дослідження виявлено, що більшість слухачів курсів підвищення кваліфікації знаходяться на низькому рівні педагогічної фасилітації. Це негативно впливає на готовність командирів військових підрозділів до такої діяльності. Готовність керівного складу до педагогічної фасилітації розглядаємо як двосторонній процес, який, з одного боку, пов'язаний із напрацюванням необхідних якостей творчої особистості військовослужбовця, а з іншого – з формуванням у нього досвіду творчої діяльності.

Одержані результати переконують у потребі вдосконалення роботи вищого військового навчального закладу з формування готовності командирів військових підрозділів до педагогічної фасилітації. З огляду на це, перспективами подальших розвідок буде розробка діагностики професійно важливих якостей військових фахівців.

Список літератури:

1. Врублевская Е. Г. Педагогические условия развития у педагога способности к фасилитирующему общению в процессе его профессиональной деятельности (на материале учреждений дополнительного образования детей): дис. ... канд. пед. наук: 13.00.01 – «Общая педагогика» / Елена Геннадьевна Врублевская. – Хабаровск. – 1999. – 246 с.

2. Казанжи М. Й. Психологічні особливості фасилітативності як властивості особистості: дис. ... канд. психол. наук: 19.00.01 – «Загальна психологія» / Марія Йосипівна Казанжи. – Одеса, 2007. – 190 с.
3. Анохина Т. В. Педагогическая поддержка как реальность современного образования / Т. В. Анохина // Новые ценности образования: защита – помощь – поддержка / под ред. Н. Б. Крыловой. – М.: Инноватор, 1996. – С. 71–75.
4. Новые ценности образования: защита – помощь – поддержка: сб. научн. трудов / под ред. Н. Б. Крыловой. – М.: Инноватор, 1996. – 271 с.
5. Роджерс К. Р. Взгляд на психотерапию. Становление человека / Карл Рэнсом Роджерс. – М.: Издательство «Прогресс», 1994. – 480 с.
6. Зеер Э. Ф. Модернизация профессионального образования: компетентностный подход: учеб. пособ. / Э. Ф. Зеер, А. М. Павлова, Э. Э. Сыманюк. – Москва: Моск. псих.-соц. ин-т, 2005. – 216 с.
7. Коломийченко С. Ю. Сутність фасилітуючої педагогічної взаємодії / С. Ю. Коломийченко // Педагогіка і психологія формування творчої особистості: проблеми і пошуки: зб. наук. праць. Серія «Педагогіка і психологія». Вип. 34. – Запоріжжя: Вид. ЗДПУ, 2007. – С. 18–26.
8. Манько В. М. Теоретичні та методичні основи ступеневого навчання майбутніх інженерів-механіків сільськогосподарського виробництва: дис. ... доктора пед. наук: 13.00.04 / Манько Володимир Миколайович. – Тернопіль, 2005. – 486 с.
9. Морська Л. І. Методична система підготовки майбутнього вчителя іноземних мов до використання інформаційних технологій у навчанні учнів: [монографія] / Лілія Морська. – Тернопіль: ТНПУ ім. В. Гнатюка, 2007. – 243 с.

Предиткевич О.С.

Хмельницкий национальный университет

ОПРЕДЕЛЕНИЕ ГОТОВНОСТИ КОМАНДИРОВ ВОЕННЫХ ПОДРАЗДЕЛЕНИЙ К ПЕДАГОГИЧЕСКОЙ ФАСИЛИТАЦИИ

Аннотация

Исследованы педагогические закономерности и принципы деятельности командира воинского подразделения. Важной составляющей педагогической фасилитации военных специалистов является готовность к выполнению служебных обязанностей, личностные качества, стремление к творческому пониманию собственной деятельности. Педагогическую фасилитацию рассматривают как двусторонний процесс, связанный с наработкой необходимых качеств военнослужащих и формированием опыта творческой деятельности. Акцентируется внимание на развитии познавательной активности руководящего состава, увеличению мотивации и продвижению на более высокий уровень профессионализма. Выделены четыре уровня готовности командиров воинских подразделений к педагогической фасилитации: репродуктивный, реконструктивный, продуктивный, творческий.

Ключевые слова: педагогическая фасилитация, готовность, уровень, военные специалисты, познавательная активность, мотивация.

Preditkevich O.S.

Khmelnytsky National University

DETERMINATION OF READINESS MILITARY COMMANDERS TO PEDAGOGICAL FACILITATION

Summary

Pedagogical regularities and principles of activity of the military commanders are investigated. An important component of the pedagogical facilitation of military specialists is the readiness to perform official duties, personal qualities, comprehension for creative reflection of their own activities. Pedagogical facilitation is considered as a two-way process associated with the development of the required qualities of servicemen and the formation of experience of creative activity. The emphasis is on the development of cognitive leadership of the guides, increased motivation, and advancement to a higher level of professionalism. There are four levels (reproductive, reconstructive, productive, creative) of military unit commanders' readiness for pedagogical facilitation.

Keywords: pedagogical facilitation, readiness, level, military specialists, cognitive activity, motivation.